

KULTURUTSKOTTETS UTLÅTANDE 19/2009 rd

Landsbygden och ett välmående Finland: Stats- rådets landsbygdspolitiska redogörelse

Till jord- och skogsbruksutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 27 maj 2009 Statsrådets redogörelse Landsbygden och ett välmående Finland: Statsrådets landsbygdspolitiska redogörelse (SRR 5/2009 rd) till jord- och skogsbruksutskottet för beredning och bestämde samtidigt att de övriga fackutskotten får lämna utlåtande till jord- och skogsbruksutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- överinspektör Laura Jänis, jord- och skogsbruksministeriet
- direktör Mika Tammilehto, undervisningsministeriet
- konsultativ tjänsteman Mika Pikkarainen, utvecklingsdirektör Heikki Ravantti och överinspektör Petra Stenfors, arbets- och näringsministeriet
- undervisningsråd Susanna Tauriainen, Utbildningsstyrelsen
- enhetsdirektör Reino Rossi, Oulun ammattikorkeakoulu
- överlärare, FD Risto Kauppinen, Savonia-ammattikorkeakoulu

- ledande rektor Matti Korhonen, Varsinais-Suomen maaseutuoppilaitos
- direktör Olli-Pekka Väänänen, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK rf
- utvecklingschef Hannele Salminen, Finlands Kommunförbund
- vice ordförande Markku Vuorensola, Maa-seudun Sivistysliitto ry
- rådgivare i landskapsvård och naturvård Taimi Mahosenaho, Pro Agria, Uleåborg
- studieledare Jaakko Rantala, Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry
- förvaltningsdirektör Reijo Petrell, Suomen 4H-liitto
- rektor Martti Kumpulainen, Finlands rektorer
- ombudsman Markku Hassinen, Nationella verkstadsföreningen rf.

Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av

- Joensuu universitet
- Tavastlands konstkommission
- Uleåborgs läns konstkommission
- Österbottens konstkommission
- Undervisningssektorns Fackorganisation rf
- rektor Rauno Kettunen.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt.

I början av redogörelsen uppger regeringen att tillgången till tjänster, starkare företagsamhet som bygger på landsbygdsresurser och bättre arbetsmöjligheter är grundläggande villkor för boende och verksamhet på landsbygden. En livskraftig och välmående landsbygd ligger i hela nationens gemensamma intresse och är en fördel och en resurs för hela landet. Utskottet instämmer och fokuserar nedan på hur tjänster, telekommunikation och annan infrastruktur fungerar på landsbygden, hur principen om närskola fullföljs och vad skolan betyder för landsbygdens livskraft, hur företagsverksamheten kan diversifieras och hur kulturen och kulturarvet värnas.

Tjänster, telekommunikation och annan infrastruktur. Utskottet ställer sig bakom rekommendationen i avsnittet om genomförande, att ministerierna också ska analysera landsbygdskonsekvenserna i sin politiska beredning och i sina politiska beslut. På så sätt kan besluten kring utmaningar och möjligheter för landsbygden integreras i övriga beslutsprocesser. Det analysinstrument som nu tas fram bör i varje fall beredas i samarbete på bred front. Analysen behövs enligt utskottet bl.a. när beslut ska fattas om att förbättra eller gallra i servicenätverk och om var investeringar i telekommunikation och annan infrastruktur ska sättas in.

I redogörelsen sägs målet vara att sörja för tillgången till offentlig service för medborgarna oavsett befolkningstäthet och avstånd i landsbygdsområdena och med hänsyn till omständigheterna. Som konkreta åtgärder framhäver redogörelsen utveckling och drift av offentliga tjänster och infrastruktur så att försämringen i den relativa situationen på landsbygden stoppas i det här avseendet. Utskottet välkomnar att tillgången till tjänster och också till kommunikationer tydligt kommer fram. Det är särskilt viktigt att se till att invånare, företag, läroanstalter m.fl. på

landsbygden har tillgång till både bredband och tjänster som tillhandahålls via bredband.

Redogörelsen går i relativt liten utsträckning in på betydelsen av kultur och kulturella tjänster i arbetet för att utveckla landsbygden. Kulturen hör till basservicen på landsbygden och påverkar välbefinnandet positivt hos hela befolkningen från barn till äldre, vilket också internationella undersökningar ger ovedersägliga belägg för. Kulturell likabehandling måste tillförsäkras alla oavsett var de bor. Bibliotekstjänster, kulturella tjänster, idrotts- och ungdomstjänster kommer att finnas bland de viktigaste faktorerna för en livskraftig landsbygd också i framtiden, påpekar utskottet. De bidrar till psykisk hälsa och en god livskvalitet och erbjuder möjlighet till aktiviteter, utbildning och omväxling.

Det är påkallat att förbättra arbetet för kulturella tjänster genom nätverkande och nätverksamarbete mellan konst- och kulturinstitutioner och kulturella kluster. Lokala orkestrar, teatrar och museer bör effektivare nyttjas regionalt och det behövs ett riktat stöd som incitament för att introducera kulturella tjänster på landsbygden.

Redogörelsen lyfter fram betydelsen av byföreningar och lokala föreningar bland annat för kulturella tjänster och fritidstjänster. Det hör nämligen till landsbygdens starka sidor att sammanhållningen är stark och att tjänster som finns till för alla ofta tillhandahålls med gemensamma krafter. Men de är helt beroende av tredje sektorns egna resurser och relativt enstaka och isolerade insatser. Det är ofta skolorna som står i centrum för aktiviteterna i byn, så om de läggs ner påverkas bysamhällets verksamhet negativt. Som en följd av recessionen har kommunerna minskat personalen inom den kulturella sektorn, så kulturarbetet på landsbygden är nu i hög grad avhängigt av tredje sektorn och frivilligas gemensamma insatser. Utskottet lägger vikt vid kommunal kulturförvaltning och kulturell service. Det måste också i kommunerna finnas någon som har hand om kulturarbetet för att det ska vara hållbart. Utskottet lyfter också fram stödet till byverksamhet.

Tredje sektorns möjligheter att svara för tjänster till invånarna på en landsbygd som avfolkas bör heltäckande redas ut i fråga om alla typer av servicebehov. Organisationer lämnar anbud i upphandlingar på samma villkor som företag. Men det finns också tjänster där det inte på naturlig väg bildas lokal konkurrens. När det gäller dem måste man kunna tillämpa sociala kriterier som är till fördel för tredje sektorn i upphandlingar. Utskottet instämmer i det som står i redogörelsen om att de senaste årens ändringar i konkurrens- och skattelagstiftningen och tolkningen av dem på sikt kan minska organisationernas betydelse för en starkare sammanhållning, socialt kapital och nätverk.

Skolor och landsbygd.

Utskottet framhåller att skolor spelar en stor roll för regionutvecklingen. Grundskolor, gymnasier, yrkesläroanstalter och aktörer inom fritt bildningsarbete får barnfamiljer att stanna kvar och lockar nya inflyttare. De bidrar till möjligheterna att hålla uppe ett utbud av andra tjänster också. Yrkesläroanstalter och yrkeshögskolor lockar företag som bedriver verksamhet på studieområdena i fråga. Bland annat högskolornas regionutvecklingsanalyser ger belägg för detta. Utskottet ser det som viktigt att eleverna får ha perioder med praktisk arbetslivsorientering, där de får bättre inblick i arbetslivet på den egna orten. På så sätt försvinner eventuella fördomar och felaktiga attityder. Kommande arbetskraft förankras på orten.

Glest bebyggda kommuner med långa avstånd kommer i den närmaste framtiden att ställas inför utmaningar när de ska se till att det finns utbildningstjänster att få. Små skolor stängs och undervisningen blir koncentrerad till allt större enheter. Utskottet uppmanar kommunerna att förbättra sitt samarbete sinsemellan och ta fram nya innovativa undervisningssystem. Skolornas relevantagningsområden bör överskrida kommungränserna, särskilt i utkanterna av kommunerna. Distansundervisning och webbundervisning till stöd för högkvalitativ undervisning i hela landet är av största vikt för att utbildningen ska vara tillgänglig på lika villkor.

Men distansundervisning lämpar sig inte nödvändigtvis inom den grundläggande utbildningen, om inte den konkreta verksamheten tar fasta på de pedagogiska målen och principerna inom den grundläggande utbildningen.

Regeringen framhåller att förskoleundervisningen, undervisningen i klasserna 1–6 och bibliotekstjänsterna ska tillhandahållas som närservice och att begreppet närservice behöver ses över. Sakkunniga menar att begreppet ska tolkas kommunspezifikt och att det inte är särskilt lätt att normera. Utskottet hänvisar till 6 § i lagen om grundläggande utbildning (628/1998), där det står att undervisningen i kommunen ska ordnas så att elevernas resor med hänsyn till bebyggelsen, skolornas och andra undervisningsplatsers placering samt kommunikationerna är så trygga och korta för eleverna som möjligt. Enligt 32 § i samma lag har eleverna rätt till avgiftsfri skolskjuts i vissa fall. Elevers dagliga skolresa får med väntetider inberäknade ta högst två och en halv timme i anspråk och på vissa villkor högst tre timmar. Det är också angeläget att stödet för skolresor inom utbildning på andra stadiet förbättras, menar utskottet.

Det är viktigt att eleverna kan bo i sitt hem medan de går i förskola, grundskola och gymnasium. Skolan ska vara en närskola och vägen till den ska vara trygg med hänsyn till elevers ålder. Dessutom ska skolvägens maximilängd enligt lagen om grundläggande utbildning följas och längden på skolvägen bevakas. Liksom redogörelsen vill utskottet lyfta fram betydelsen av att bibliotekstjänster tillhandahålls som närservice.

Allt eftersom årskullarna minskar blir det svårare att se till att det finns gymnasieutbildning att få på landsbygden. En avsaknad av gymnasieutbildning gör att landsbygden blir mindre attraktiv för inflyttare och att barnfamiljer flyttar bort. Heltäckande gymnasieutbildning utgör också ett stöd för undervisningen i klasserna 7–9 i den grundläggande utbildningen. Tillgången till gymnasieutbildning kan förbättras genom ökad samverkan mellan gymnasierna i sikte på ett möjligast brett gemensamt kursutbud. Här behövs det uppmärksamhet på distansundervisning och webbundervisning, undervisning via

bildförbindelse och inspelningar av lektioner. Enhetsskolor gör det möjligt att flexibla nyttja undervisningspersonalens arbetsinsatser i högstadiet och gymnasiet för att motverka bristen på lärare, till exempel inom specialundervisningen. Utskottet framhåller behovet av fortsatt stöd till små gymnasier i glesbygden.

Varierad företagsverksamhet på landsbygden.

Kompetens och utbildning utgör en grund och ett villkor för att utveckla, utvecklas och skapa nytt. Utskottet lägger vikt vid bra grundläggande utbildning och arbetslivsorienterad utbildning på yrkesskolor och yrkeshögskolor, för de gör det möjligt att bedriva verksamhet i små och medelstora företag på landsbygden. Alla typer av utbildning ända från grundskolan ska främja företagsamhet och sikta på att höja utbildningsnivån bland dagens företagare. Utskottet instämmer med redogörelsen i att yrkeshögskolor och yrkesutbildning på andra stadiet bör nyttjas i större utsträckning inom lokalt och regionalt utvecklingsarbete för att sprida de basala kunskaper som behövs för att utveckla landsbygden och för att få program- och projektverksamhet att slå rot.

Vi kommer att behöva tänka igenom hur landsbygdsregionerna ska kunna hänga med i takt med de allt högre kraven på kompetens och förnyelse i arbetslivet. Utskottet framhåller att man i landsbygdsinnovationernas namn inte får bygga upp ny överlappande verksamhet eller ytterligare decentralisera stödsystemen. Ett eventuellt nytt nationellt system för innovationer på landsbygden ska vara operativt kopplat till det allmänna nationella innovationssystemet. Det blir då en viktig utmaning att samverka med nationella och internationella kompetens- och innovationscentrum och att stärka kopplingen mellan mindre centrum.

Enligt redogörelsen ska man både i reformen av sektorsforskningen och i den finansiella resultatstyrningen av statliga forskningsinstitut och i deras serviceavtal sörja för att landsbygdsnätverk, landsbygden som plats för boende och fritid och landsbygdsbefolkningens välfärd ingår i den forskning som instituten bedriver med stöd av sin basfinansiering. Lands-

bygdsforskningen har befästs genom ett nätverk av nio nya landsbygdsprofessorer. Deras uppgifter gäller landsbygdsforskning, undervisning och utveckling. Dessutom uppges universitetscentren ha hand om en stor del av kunskaperna och forskningen om landsbygden.

På sidan 23 i redogörelsen tillskrivs universitetet och yrkeshögskolorna en roll i den regionala innovationspolitiken och planeringen av kompetensnätverk. Utskottet välkomnar varmt en vetenskaplig forskning som på olika sätt är inriktad på stöd för landsbygdsutveckling, men vill för tydlighetens skull lyfta fram den grundläggande skillnaden mellan de två högskolesystemen i vårt land. Yrkeshögskolorna har en lagstadgad skyldighet att samverka med företag och offentliga regionala aktörer, medan det hör till universitetens basala uppgifter att bedriva vetenskaplig forskning, tillhandahålla universitetsundervisning och samverka med det övriga samhället.

För att få en mer varierad företagsverksamhet på landsbygden ska vi stödja oss på landets särskilda naturtillgångar och de utvecklingsmöjligheter som de ger. Kompetensen i skogsbruk bör höjas och vidareförädling prioriteras högre än massa- och pappersproduktion. Vi har enorm tillgång på virkesråvara men har inte i tillräcklig utsträckning tagit vara på möjligheterna till vidareförädling. Dessutom ska naturresurser och naturprodukter ses som framväxande lokala möjligheter till nya arbetstillfällen och yrken. Hit hör närproducerade livsmedel som hälsosamma ekologiska produkter som inte är transportkrävande. Regeringen förväntar sig att turismen som näring kommer att växa med tre procent om året och att efterfrågan, uttryckligen från utlandet, kommer att öka. Finlands rykte som ett land med ren natur och rena vattendrag ger möjligheter att ta fram specialiserade turismkoncept som också kan kopplas till lokal kompetens och yrkesutbildning. Vi bör höja kompetensen i förnybar energi, särskilt bioenergi och må bra-tjänster, och omsätta den i internationellt betydelsefulla exportprodukter.

För att få en varierad företagsverksamhet på landsbygden bör vi enligt utskottet fördomsfritt

och innovativt koppla samman den lokala företagsverksamheten, olika aktörer inom yrkesutbildningen och den viktiga verkstadsverksamheten. Utbildningsanordnarna måste samverka intensivt med arbetslivet för att kunna prognostisera utbildningsbehoven på landsbygden och tillgodose dem. Exempelvis utvecklingen av näringsverksamheten inom kreativa sektorer, som lyfts fram i redogörelsen, fokuserar uttryckligen på att upptäcka nya näringar och företagsidéer, omsätta dem i produkter och marknadsföra dem. Detta kräver bred kompetens och ett fungerande samarbetsnätverk. Utvecklingsarbetet behöver teknik som möjliggör nätverkande och målinriktad skräddarsydd utbildning. Distansstudier ska gå att kombinera med inläring i arbetet. Det betyder att den skolcentrerade utbildningen i högre grad måste lämna rum för praktisk inläring i äkta miljö. Då måste viktig arbetskraftsservice vara lättillgänglig. Utskottet ser det som påkallat att ta fram nya yrken och yrkeskategorier på landsbygden, så att de unga i framtiden kan hitta arbete och utbildning i sina hemtrakter. Men samtidigt måste man vara medveten om de nuvarande landsbygdsföretagarnas behov och möjligheter och betydelsen av utbildning i företagsamhet på landsbygden för att vidmakthålla och förbättra landsbygdens livskraft.

Värna kulturarvet. Geografiskt sett är största delen av landet glest bosatt landsbygd. Kultur-

miljön där har utformats genom gemensam inverkan av människan och naturen i årtusenden. Största delen av våra värdefulla kulturmiljöer finns på landsbygden och nyttjas ofta för turism. De präglas av en byggd miljö. I redogörelsen framhåller regeringen att lokalt och regionalt värdefulla kulturmiljöer ska identifieras, inventeras och värderas för att kunna vårdas planmässigt. Även vården av den "vardagliga" kulturmiljön på landsbygden bör prioriteras högre.

Jord- och skogsbruksmiljöer har stort kulturellt värde, vilket framhäver deras betydelse i landskapet. I redogörelsen uppmärksammas fortsatt vård av kulturbiotoper och mångfald bland de djur- och växtarter som är beroende av dem.

Utskottet anser det mycket viktigt att värna kulturmiljön på vår landsbygd. Det säkraste sättet är att se till att landsbygden behåller sin livskraft och inte avfolkas. Regeringen har som mål att få mer företagsverksamhet inom naturvård, miljövård och landskapsvård. Utskottet påpekar att lokala organisationer måste få medverka i arbetet för kulturmiljön, så att insatserna blir fortlöpande.

Utlåtande

Kulturutskottet meddelar

att jord- och skogsbruksutskottet bör beakta det som sägs ovan.

KuUU 19/2009 rd — SRR 5/2009 rd

Helsingfors den 11 december 2009

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Raija Vahasalo /saml
vordf. Tuomo Hänninen /cent
medl. Outi Alanko-Kahiluoto /gröna
Paavo Arhinmäki /vänst (delvis)
Timo Heinonen /saml (delvis)
Anneli Kiljunen /sd
Sanna Lauslahti /saml
Jukka Mäkelä /saml

Lauri Oinonen /cent
Tuula Peltonen /sd
Tuomo Puumala /cent (delvis)
Leena Rauhala /kd
Pauliina Viitamies /sd (delvis)
ers. Ilkka Kantola /sd
Pertti Virtanen /saf (delvis).

Sekreterare var

utskottsråd Kaj Laine.